

Obsahová analýza učebnic pro základní školy

Závěrečná zpráva

Praha, leden 2002

předkládá: **Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s.**
projekt Varianty

O B S A H:

I. ÚVOD	3
II. METODIKA HODNOCENÍ	3
III. HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ	7
IV. DOPORUČENÍ	8
V. PODROBNÉ VÝSLEDKY	9
VI. PŘÍLOHY	24

I. ÚVOD

Zástupci expertní skupiny pro základní školy projektu Varianty (PHARE 1999) a další externí spolupracovníci provedli v prvním pololetí 2001 vyhodnocení obsahu učebnic, kterým byla MŠMT udělena schvalovací doložka. Cílem hodnocení bylo analyzovat obsah učebnic z hlediska jejich přínosů pro naplňování cílů interkulturní výchovy a navrhnout způsoby zkvalitnění obsahu učebnic, případně procesu tvorby.

II. METODIKA HODNOCENÍ

A) Profil analyzovaného vzorku

Hodnocení bylo provedeno metodou obsahové analýzy. Výběr učebnic vycházel ze *Seznamu učebnic a učebních textů pro základní školy platného ve školním roce 2000/2001* s doložkou MŠMT. Seznam zachycoval stav ke dni 6. 10. 2000, dále byl rozšířen o tituly průběžně zveřejňované ve Věstníku MŠMT do 10. 3. 2001 z internetové stránky ministerstva www.msmt.cz.

Analyzovány byly především ucelené řady učebnic dějepisu, českého jazyka a literatury, zeměpisu, prvouky, vlastivědy, občanské výchovy, rodinné výchovy, hudební výchovy, výtvarné výchovy a pracovních činností.

Celkem byl analyzován obsah 154 učebnic, kterým byla udělena schvalovací doložka MŠMT. Z analyzovaných učebnic bylo 6,5 %¹ učebnic dějepisu, 6,5 % učebnic zeměpisu, 51,0 % učebnic českého jazyka a literatury,

8,0 % učebnic prvouky a vlastivědy, 3,0 % učebnic rodinné výchovy, 8,0 % učebnic občanské výchovy,

14,0 % učebnic hudební výchovy a 3,0 % učebnic výtvarné výchovy a pracovních činností.

Ze 47,0 % se jednalo o učebnice pro I. stupeň ZŠ, 53,0 % tvořily učebnice pro II. stupeň.

Analyzované učebnice tvoří 27,0 % z celkového počtu učebnic ze seznamu MŠMT. Z celkového počtu učebnic pro I. stupeň ZŠ bylo analyzováno 27,0 %, pro II. stupeň to bylo 31,0 % z celkového počtu učebnic. Bylo zhodnoceno 27,0 % učebnic z celkového počtu učebnic pro český jazyk a literaturu, 27,0 % učebnic z celkového počtu učebnic dějepisu, 14,0 % učebnic z celkového počtu učebnic zeměpisu, 25,0 % učebnic z celkového počtu učebnic prvouky a vlastivědy, 66,0 % učebnic z celkového počtu učebnic občanské výchovy, 50 % učebnic z celkového počtu učebnic rodinné výchovy, 59,0 % učebnic z celkového počtu učebnic hudební výchovy,

16,0 % učebnic z celkového počtu učebnic výtvarné výchovy a pracovních činností.

Seznam analyzovaných učebnic je uveden v příloze 1 této zprávy.

¹ Všechny početní údaje uvedené v procentech jsou zaokrouhlené na jedno desetinné místo.

B) Metodologický pojmový aparát

Definice IKV:

Interkulturní výchova je proces, jehož prostřednictvím si jednotlivci mají vytvářet způsoby svého pozitivního vnímání a hodnocení kulturních systémů odlišných od jejich vlastní kultury a na tomto základě mají regulovat své chování k příslušníkům jiných kultur.

(Průcha, J.: Multikulturní výchova, Praha, ISV 2001, s. 43 – upraveno autory analýzy.)

V souladu s touto definicí jsme definovali následující pojmy:

Cíle IKV definujeme v souladu s návrhem kapitoly Interkulturní výchova Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Tento návrh vypracovala skupina expertů projektu Varianty.

V tomto návrhu definujeme obecné a konkrétní cíle IKV, přičemž za **obecné** cíle považujeme:

- Vypěstovat v žákovi vstřícný postoj k sociokulturním odlišnostem.
- Naučit žáka přispívat k rozvoji sociokulturně pluralitní společnosti.
- Naučit žáka orientovat se v sociokulturně pluralitní společnosti a rozumět jí.

Konkrétními cíli rozumíme:

- Naučit žáka reflektovat vlastní sociokulturní zázemí.
- Naučit žáka reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je.
- Naučit žáka komunikovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin.
- Naučit žáka spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin.
- Naučit žáka vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli zdroj konfliktu.
-

Sociokulturní skupina (SKS) – skupina definovaná na základě její etnické, národnostní, náboženské, socioekonomické nebo kulturní příslušnosti či sexuální orientace jejích členů.

Interkulturní kompetence definujeme v souladu s návrhem kapitoly Interkulturní výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání takto:

- Komunikovat a žít ve skupině, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých.
- Vyjádřit svůj názor, postoje a motivy jednání, city a prožitky, projevit otevřený vztah k lidem, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých.
- Být sám sebou
Znát své přednosti i nedostatky. Naučit se pracovat na odstraňování svých nedostatků. Být zakotven ve své identitě, přijmout ji jako výchozí bod pro budoucí život. Umět kriticky zvážit možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů. Být připraven a schopen nést odpovědnost za své jednání.
- Být s druhými

Být schopen přijmout druhého jako jedince se stejnými právy. Být schopen poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních nebo sexuálních skupin. Umět komunikovat s lidmi jiných identit a dokázat s těmito lidmi vytvářet nové materiální i duchovní hodnoty.

C) Východiska a předpoklady analýzy

Při tvorbě metodologických pojmových nástrojů jsme vycházeli z následujících předpokladů:

Interkulturní výchova zahrnuje **složky**:

- **kognitivní** – poskytuje základní *znalosti* o různých sociokulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti;
- **instrumentální** – rozvíjí *dovednosti* orientovat se v kulturně pluralitní společnosti a využívat interkulturní kontakty a dialog k obohacení sebe a druhých;
- **afektivní** – pěstuje *postoje* tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám a životním formám.

Obsahová analýza v učebnicích pro základní školy sleduje výskyt **interkulturně-vzdělávacích prvků**, které jsme v souladu se složkami interkulturní výchovy definovali následovně:

- **informace** o životě různých sociokulturních skupin, které žily/žijí v české a evropské společnosti a o různých životních formách v rámci planety;
Př.: Mýty a legendy o stvoření světa – ukázky pojetí: biblického, severoamerických Indiánů, německé filozofie atd. Složení obyvatelstva Země – struktura obyvatelstva dle kulturních znaků, nikoliv pouhé demografické informace.
- **podněty (texty / cvičení / náměty k činnosti)**, které pomáhají budovat a rozvíjet **dovednosti** nezbytné pro život v sociokulturně pluralitní společnosti;
Př.: Sociální hry – proč se lidé nemají rádi, o odlišných lidech, vžij se do role, co cítíme vůči – Romům, Židům, homosexuálům, cizincům...
- **podněty (texty / cvičení / náměty k činnosti)**, které pomáhají **formovat postoje** toleranci, respekt a otevřenost k odlišným sociokulturním skupinám a životním formám.
Př.: Povídka o holandském chlapci, jeho kamarádství se spolužákem afroamerického původu a o řešení projevů rasismu ve škole. Češi a Němci – česko-německé vztahy ve 2. polovině 19. století.

D) Metodika hodnocení

Každá učebnice byla hodnocena dle následujících dvou škál:

1. Z hlediska naplňování cílů IKV :

Škálová hodnota	Popis učebnice z hlediska naplňování cílů IKV
-2	Učebnice neguje cíle interkulturní výchovy.
-1	Učebnice neusiluje o naplňování cílů interkulturní výchovy, v jednotlivostech může vést k etnocentrickým nebo xenofobním postojům.
0	Učebnice je vzhledem k cílům interkulturní výchovy indiferentní.
1	Učebnice nekoncepčně usiluje o naplňování cílů interkulturní výchovy.
2	Učebnice koncepčně usiluje o naplňování cílů interkulturní výchovy.

2. Z hlediska výskytu podnětů k vytváření interkulturních kompetencí :

Škálová hodnota	Popis učebnice z hlediska pěstování interkulturních Kompetencí		
	Znalosti	Dovednosti	Postoje
-2	Obsahuje dezinformace o jiných SKS	X	Systematicky vede k formování negativních postojů k jiným SKS
-1	Obsahuje zavádějící informace o jiných SKS	X	Přispívá k formování negativních postojů k jiným SKS
0	Neobsahuje informace o jiných SKS	Neobsahuje podněty k rozvoji interkulturních dovedností	Nepřispívá k formování postojů k jiným SKS
1	Obsahuje nahodilé, neuspořádané, neúplné informace o jiných SKS	Obsahuje nahodilé a neuspořádané podněty k rozvoji interkulturních dovedností	Přispívá k formování žádoucích postojů k jiným SKS
2	Obsahuje dostatečné, uspořádané informace o SKS	Obsahuje dostatečné a uspořádané podněty k rozvoji interkulturních dovedností	Systematicky vede k formování žádoucích postojů k jiným SKS

III. HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

Obecná

- 1) Naprostá většina učebnic reprezentuje monokulturní pohled na svět, tzn. popisují život z pohledu příslušníka majoritní společnosti (sociálně zabezpečeného křesťana nebo ateisty české národnosti, heterosexuála). Učebnice jen zřídka nabízejí informace o různých světech a prostředích.
- 2) Převážná část učebnic nevyjadřuje stereotypní postoje a nepodněcuje k intoleranci.
- 3) V obrazovém materiálu učebnic jsou rovnoměrně zastoupeny příslušníci obou pohlaví. V absolutní většině se však jedná o příslušníky majoritní společnosti.

Konkrétní

- 1) Žádná z hodnocených učebnic nesměřuje proti cílům IKV. Pouze zlomek (1,3 %) učebnic může v jednotlivostech vést k etnocentrickým nebo xenofobním postojům. Dvě třetiny (66,0 %) učebnic jsou vzhledem k cílům IKV indiferentní. Necelá třetina (32,0 %) učebnic nekoncepčně usiluje o naplňování cílů IKV. Nepatrný zlomek (0,7 %) učebnic koncepčně a systematicky usiluje o naplňování cílů IKV.
- 2) Více než tři čtvrtiny (76,4 %) hodnocených učebnic pro I. stupeň a více než polovina (57,4 %) hodnocených učebnic pro II. stupeň neobsahují informace o jiných sociokulturních skupinách.
Více než pětina (22,2 %) hodnocených učebnic pro I. stupeň a více než dvě pětiny (40,2 %) hodnocených učebnic pro II. stupeň obsahují nahodilé a neuspořádané informace o jiných sociokulturních skupinách.
- 4) Převážná část (87,5 %) hodnocených učebnic pro I. stupeň a přibližně čtyři pětiny (80,5 %) hodnocených učebnic pro II. stupeň neobsahují podněty, které by rozvíjely dovednosti studentů v oblasti soužití s jinými sociokulturními skupinami.
Osmina (12,5 %) hodnocených učebnic pro I. stupeň a více než šestina (17 %) hodnocených učebnic pro II. stupeň obsahují podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s jinými sociokulturními skupinami.
- 5) Převážná část (87,5 %) hodnocených učebnic pro I. stupeň a přibližně stejné množství (84,2 %) hodnocených učebnic pro II. stupeň nepřispívá k formování postojů nezbytných pro život v sociokulturně pluralitní společnosti.
Osmina (12,5 %) hodnocených učebnic pro I. stupeň a téměř sedmina (14,6 %) hodnocených učebnic pro II. stupeň přispívá k formování postojů nezbytných pro život v sociokulturně pluralitní společnosti.
- 6) Informace o různých SKS obsahují především některé z učebnic literatury, dějepisu, zeměpisu a občanské výchovy.
Podněty pro rozvoj interkulturních dovedností obsahují především učebnice dějepisu, zeměpisu, občanské a výtvarné výchovy.

K formování žádoucích postojů k jiným SKS přispívají především učebnice dějepisu, občanské a výtvarné výchovy.

- 7) Interkulturně vzdělávací prvky jsou zaměřeny především na historii, minulost, neposkytují podněty a informace o současné problematice soužití různých sociokulturních skupin. V učebnicích jsou zpracovány především interkulturně vzdělávací prvky z historie sociokulturní skupiny Židů a česko-německých vztahů. Velice zřídka se vyskytují či zcela chybí interkulturní prvky o dalších sociokulturních skupinách, např.: o dalších národnostních skupinách, náboženských skupinách a sektách, o alternativních skupinách, extremistických skupinách, skupině handicapovaných, drogově závislých, nemocných AIDS, bezdomovců, starých lidí atd.

IV. DOPORUČENÍ

- 1) Posuzovat všechny předložené rukopisy učebnic na základě jejich souladu s principy IKV:

Učebnice, která je v souladu s principy IKV, splňuje jak v textovém, tak v obrazovém materiálu následující kritéria:

- 1. Obsahuje informace i o jiných sociokulturních skupinách než o majoritní;**
informuje o specifčnosti různých kultur, životních stylů, světových názorů v lokálním, evropském i globálním měřítku;
- 2. Prezentuje svět z mnoha úhlů pohledu;**
nezaměřuje odlišné kultury optikou vlastního společenství a nehodnotí je pouze ve vztahu k vlastnímu, preferovanému systému institucí, tradic, pojmů a hodnot;
- 3. Prezentuje rozmanité sociokulturní vzorce jako rovnocenné a nepodporuje soutěž mezi nimi;**
vyzdvihuje odlišnost jako hodnotu o sobě, vysvětluje specifika různých kultur, životních stylů, světových názorů a důsledně zamezuje, aby tato specifika byla jedno druhému nadřazována;
- 4. Oceňuje sociokulturní diverzitu jako přínosnou a užitečnou;**
zobrazuje rozdíly jako příležitost k vzájemnému obohacení, interkulturní dialog prezentuje jako zdroj informací užitečných pro budování vlastní identity a jako východisko oboustranně prospěšná kooperace;
- 5. Odmítá předsudky a negativní stereotypy;**
nevytváří ani nepodporuje šablonovité úsudky a způsoby vnímání, založené na bezvýhradném přejímání zjednodušujících tvrzení, usiluje o rozvoj tvůrčího kritického myšlení;

- 2) Do procesu tvorby a schvalování učebnic zapojit další zástupce různých sociokulturních skupin.

V. PODROBNÉ VÝSLEDKY:

A) Celkové hodnocení učebnic

Celkově bylo analyzováno 154 učebnic.

**Podíl analyzovaných učebnic
na celkovém počtu učebnic daného předmětu v Seznamu MŠMT**

Tabulka č.1

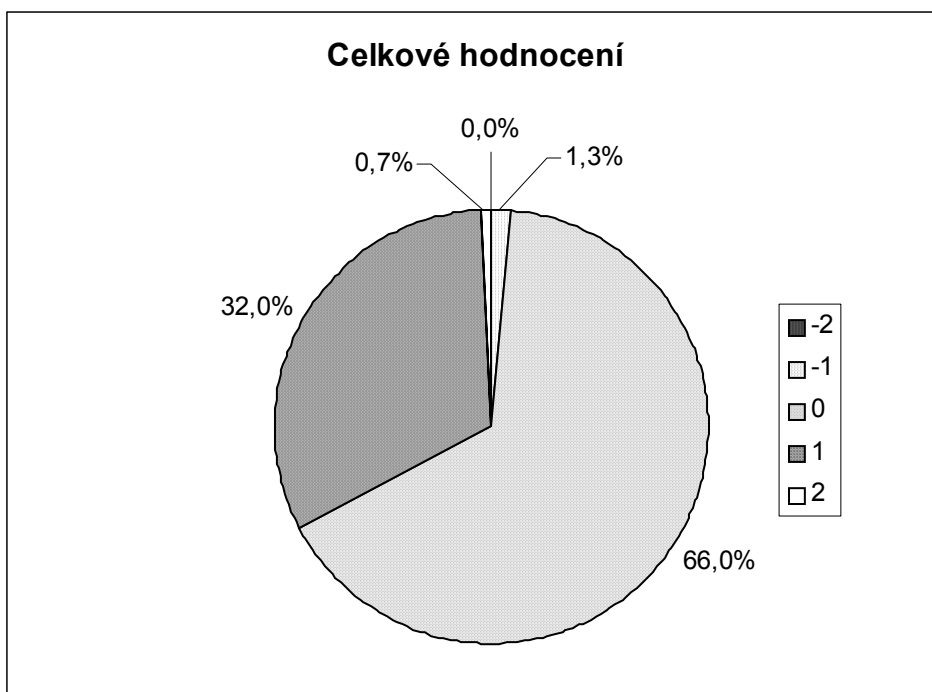
předmět	počet učebnic v Seznamu	z toho analyzováno	
		abs.	rel. %
Dějepis	31	10	32,0%
Český jazyk a literatura	290	78	27,0%
Zeměpis	71	10	14,0%
Prvouka a vlastivěda	49	12	24,8%
Občanská výchova	18	12	67,0%
Rodinná výchova	10	5	50,0%
Hudební výchova	38	22	59%
Výtvarná výchova a pracovní činnosti	31	5	16%

Celkové hodnocení učebnic

Z celkového počtu 154 hodnocených učebnic nebyla nalezena žádná učebnice, která by negovala cíle IKV. Dvě učebnice neusilovaly o naplňování cílů IKV, v jednotlivostech však mohly vést k etnocentrickým nebo xenofobním postojům. Dvě třetiny učebnic byly vzhledem k cílům IKV indiferentní, necelá třetina učebnic nekoncepčně usilovala o naplňování cílů IKV. Pouze jedna učebnice koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV.

Tabulka č. 2

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní (%)
-2	0	0,0
-1	2	1,3
0	102	66,0
1	49	32,0
2	1	0,7
Celkem	154	100,0%

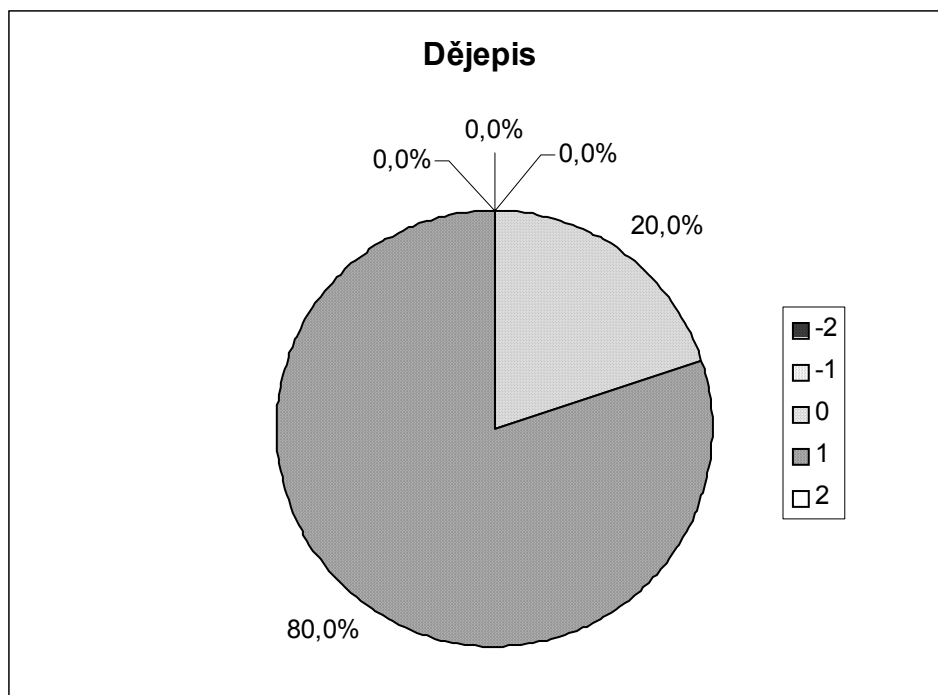
B) Celkové hodnocení učebnic podle jednotlivých předmětů

Dějepis

Nebyla nalezena žádná učebnice, která by negovala cíle IKV nebo by koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV. Pouze dvě učebnice byly vzhledem k cílům IKV indiferentní. Převážná část učebnic nekoncepčně usilovala o naplňování cílů IKV.

Tabulka č. 3

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní (%)
-2	0	0,0
-1	0	0,0
0	2	20,0
1	8	80,0
2	0	0,0
Celkem	10	100,0%

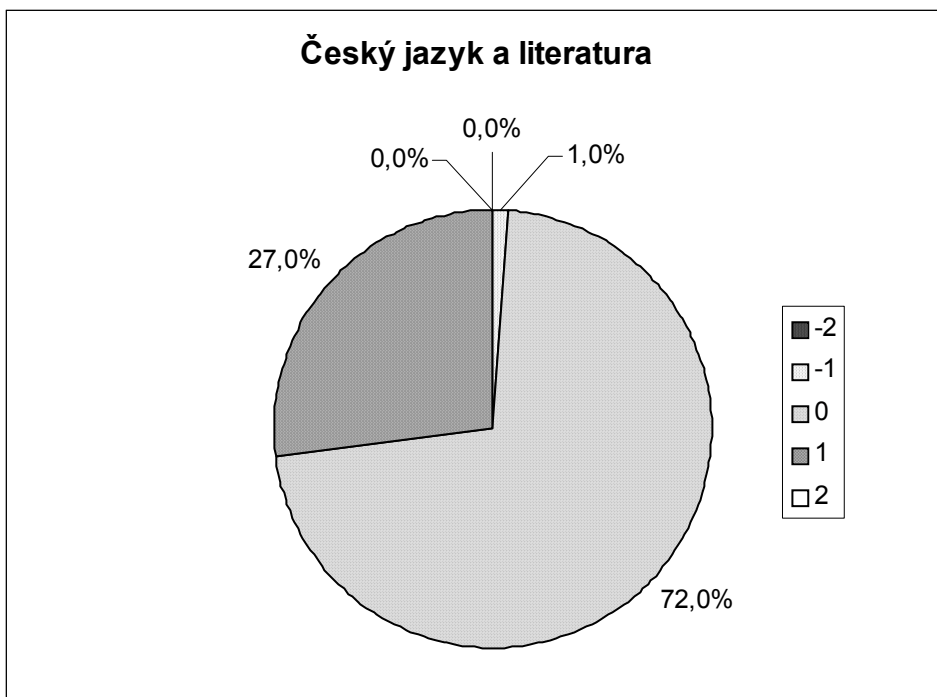

Nebyla nalezena žádná učebnice, která by negovala cíle IKV nebo by koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV. Necelé tři čtvrtiny učebnic byly vzhledem k cílům IKV indiferentní. Více jak čtvrtina učebnic nekoncepčně usilovala o naplňování cílů IKV.

Český jazyk a literatura

Tabulka č. 4

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní %
-2	0	0,0
-1	1	1,0
0	56	72,0
1	21	27,0
2	0	0,0
celkem	78	100,0

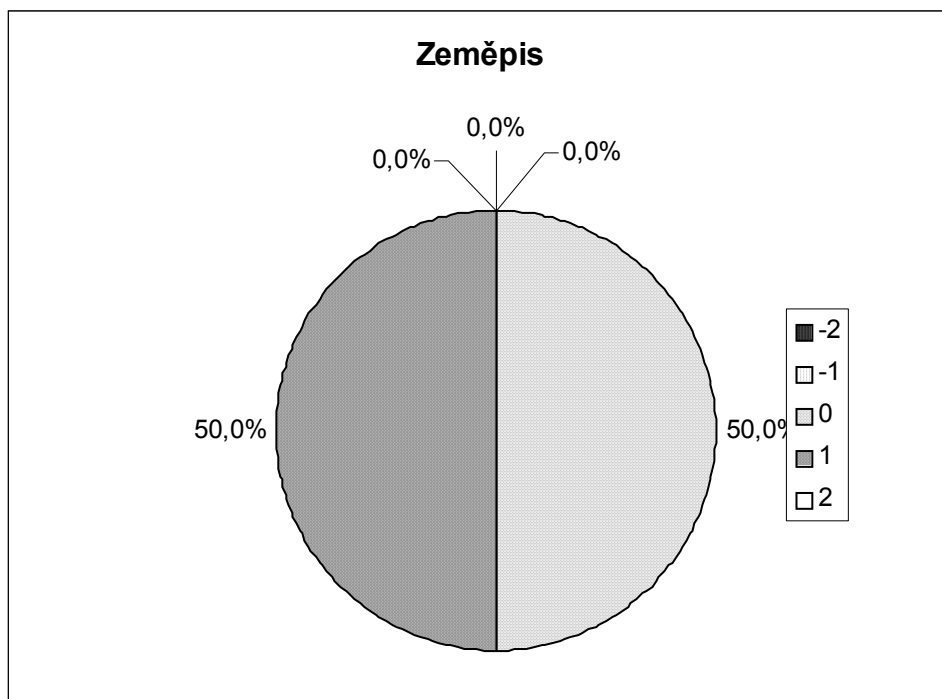

Zeměpis

Nebyla nalezena žádná učebnice, která by negovala cíle IKV, která by neusilovala o naplňování cílů IKV, v jednotlivostech mohla vést k etnocentrickým nebo xenofobním postojům a která by koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV. Polovina učebnic byla vzhledem k cílům IKV indiferentní a polovina nekoncepčně usilovala o naplňování cílů IKV.

Tabulka č.5

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní %
-2	0	0,0
-1	0	0,0
0	5	50,0
1	5	50,0
2	0	0,0
Celkem	10	100,0

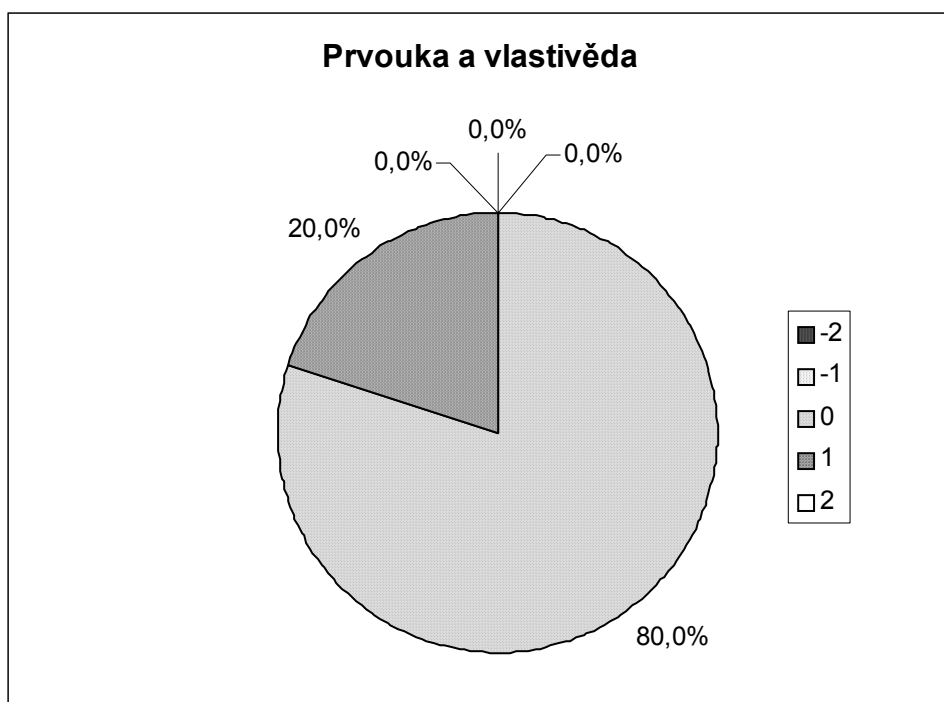

Prvouka a vlastivěda

Nebyla nalezena žádná učebnice, která by negovala cíle IKV, která by neusilovala o naplňování cílů IKV, v jednotlivostech mohla vést k etnocentrickým nebo xenofobním postojům a která by koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV. Převážná část učebnic byla vzhledem k cílům IKV indiferentní. Nekoncepčně usilovaly o naplňování cílů IKV pouze dvě učebnice.

Tabulka č. 6

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní%
-2	0	0,0
-1	0	0,0
0	10	80,0
1	2	20,0
2	0	0,0
Celkem	12	100,0

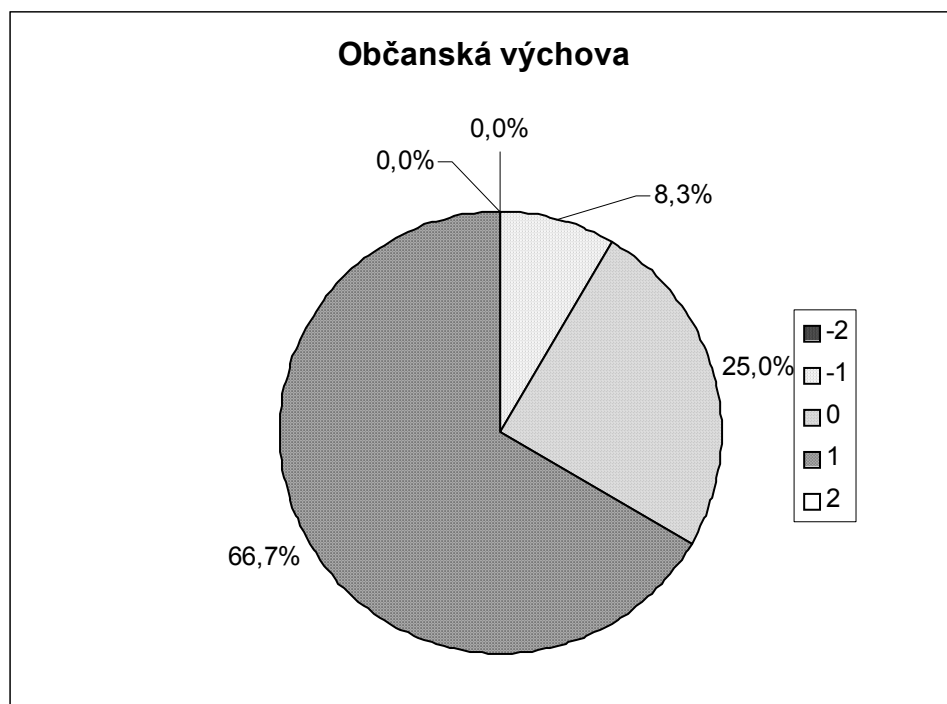

Občanská výchova

Nebyla nalezena žádná učebnice, která by negovala cíle IKV nebo by koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV. Jedna z učebnic neusilovala o naplňování cílů IKV, v jednotlivostech mohla vést k etnocentrickým nebo xenofobním postojům. Jedna čtvrtina učebnic byla vzhledem k cílům IKV indiferentní. Třetina učebnic nekoncepčně usilovala o naplňování cílů IKV.

Tabulka č. 7

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní%
-2	0	0,0
-1	1	8,3
0	3	25,0
1	8	66,7
2	0	0,0
Celkem	12	100,0

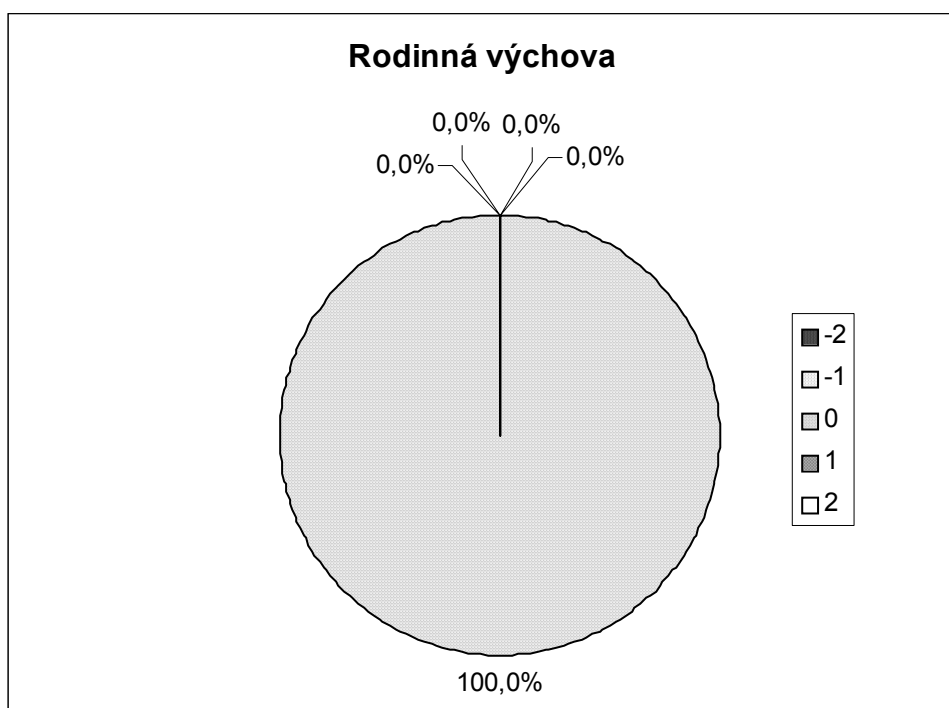

Rodinná výchova

Všechny hodnocené učebnice byly vzhledem k naplňování cílů IKV indiferentní.

Tabulka č. 8

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní%
-2	0	0,0
-1	0	0,0
0	5	100,0
1	0	0,0
2	0	0,0
Celkem	5	100,0

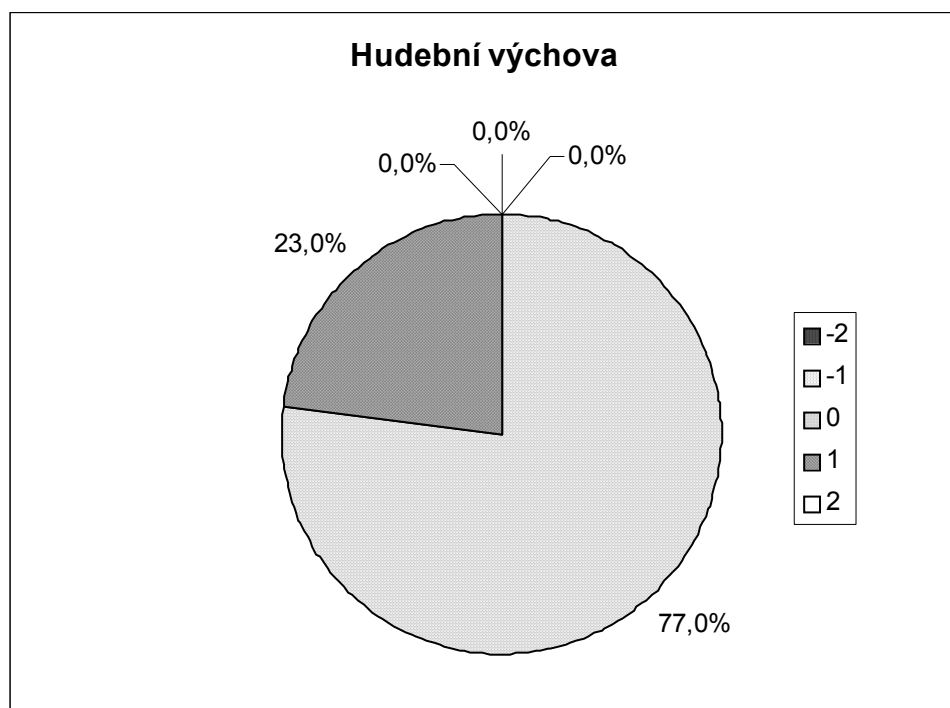

Hudební výchova

Nebyla nalezena žádná učebnice, která by negovala cíle IKV, která by neusilovala o naplňování cílů IKV, v jednotlivostech mohla vést k etnocentrickým nebo xenofobním postojům a která by koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV. Více než tři čtvrtiny učebnic byly vzhledem k cílům IKV indiferentní. Necelá čtvrtina učebnic nekonceptně usilovala o naplňování cílů IKV.

Tabulka č. 7

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní%
-2	0	0,0
-1	0	0,0
0	17	77,0
1	5	23,0
2	0	0,0
Celkem	22	100,0

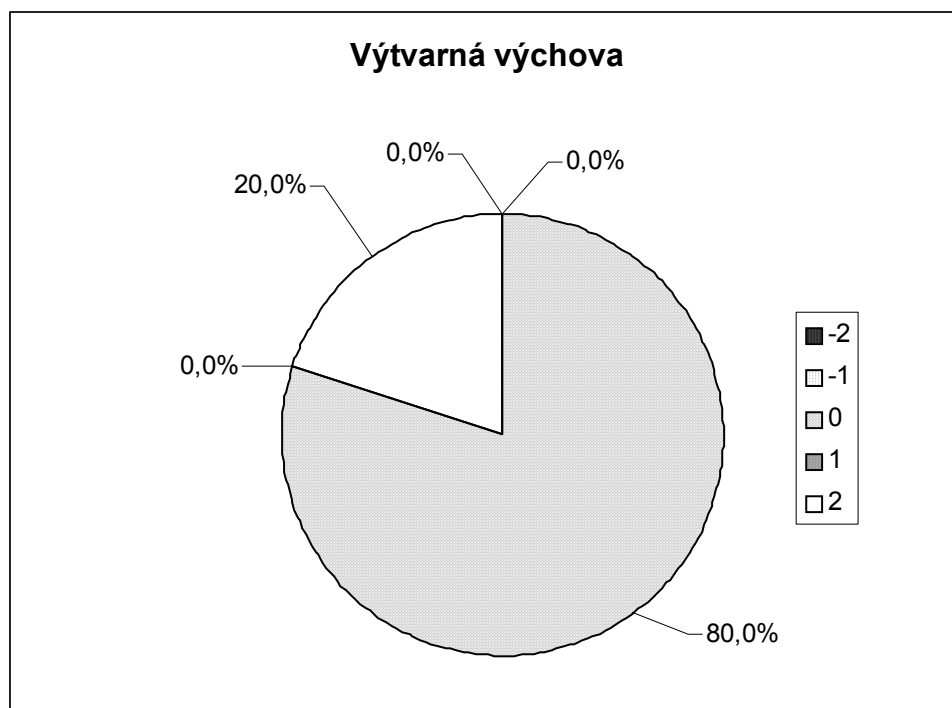

Výtvarná výchova a pracovní činnosti

Nebyla nalezena žádná učebnice, která by negovala cíle IKV, která by neusilovala o naplňování cílů IKV, v jednotlivostech mohla vést k etnocentrickým nebo xenofobním postojům a která by koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV. Většina učebnic byla vzhledem k cílům IKV indiferentní. Jedna z učebnic koncepčně usilovala o naplňování cílů IKV.

Tabulka č.10

škálová hodnota	četnost	
	absolutní	relativní
-2	0	0,0
-1	0	0,0
0	4	90,0
1	0	0,0
2	1	10,0
Celkem	5	100,0

C. Hodnocení výskytu a kvality jednotlivých interkulturně vzdělávacích prvků v učebnicích pro I. a II. stupeň ZŠ

V **tabulce č. 11** byl hodnocen výskyt a kvalita jednotlivých interkulturně vzdělávacích prvků (tzn.informací, podnětů k získání dovedností a postojů) v hodnocených učebnicích. Z celkového počtu hodnocených učebnic žádná neobsahovala dezinformace o jiných sociokulturních skupinách (SKS) a nevedla systematicky k formování negativních postojů k jiným SKS. Pouze jedna z učebnic **pro I. stupeň** a jedna **pro II. stupeň** obsahovala zavádějící informace o jiných SKS.

Tři čtvrtiny učebnic pro I. stupeň a více než polovina učebnic pro II. stupeň neobsahovaly informace o jiných SKS, neobsahovaly podněty k rozvoji interkulturních dovedností, nepřispívaly k formování postojů k jiným SKS. Více než jedna pětina (22,2 %)¹ učebnic pro I. stupeň a dvě pětiny (40,2 %) učebnic pro II. stupeň obsahovaly nahodilé, neuspořádané, neúplné informace o jiných SKS. Jedna osmina (12,5 %) učebnic pro I. stupeň a necelá pětina (18,3 %) učebnic pro II. stupeň obsahovaly nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností. Jedna osmina (12,5 %) učebnic pro I. stupeň a jedna sedmina (14,6 %) učebnic pro II. stupeň přispívaly k formování žádoucích postojů k jiným SKS. Tento procentuální rozdíl je však dán především zaměřením jednotlivých předmětů pro I. a II. stupeň. Alespoň jedna učebnice pro I. stupeň a jedna pro II. stupeň obsahovaly nahodilé, neuspořádané, neúplné informace o jiných SKS, dále obsahovaly nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností a přispívaly k formování žádoucích postojů k jiným SKS.

Jedna z učebnic **českého jazyka** pro I. stupeň obsahovala zavádějící informace o jiných SKS. Převážná část učebnic neobsahovala informace o jiných SKS, neobsahovala podněty k rozvoji interkulturních dovedností, nepřispívala k formování postojů k jiným SKS.

Více než jedna čtvrtina učebnic obsahovala nahodilé, neuspořádané, neúplné informace o jiných SKS, obsahovala nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností a přispívala k formování žádoucích postojů k jiným SKS.

Učebnice **dějepis** vyšly v porovnání s ostatními předměty nejlépe. To je však dáno především charakterem předmětu. Informace o jiných SKS, které se vyskytovaly v učebnicích, byly přesto nahodilé, neuspořádané a neúplné. Pouze 30 % učebnic přispívalo k formování žádoucích postojů k jiným SKS a obsahovalo i nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty pro rozvoj interkulturních dovedností.

Pouze 20 % učebnic **prvouky a vlastivědy** obsahovalo alespoň nahodilé, neuspořádané a neúplné informace o jiných sociokulturních skupinách (především v učebnicích vlastivědy v kapitolách o novověkých a současných dějinách naší republiky). Zbývajících 80 % učebnic neobsahovalo informace o jiných SKS, neobsahovalo ani podněty k rozvoji interkulturních dovedností a nepřispívalo k formování postojů k jiným SKS.

Celkem 66,7 % učebnic **občanské výchovy** obsahovalo nahodilé, neuspořádané a neúplné informace o jiných SKS, čtvrtina knih přispívala k formování žádoucích postojů k jiným SKS a obsahovala i nahodilé, neuspořádané a neúplné podněty pro rozvoj interkulturních dovedností. Jedna z učebnic obsahovala zavádějící informace o jiných sociokulturních skupinách.

Nejlépe hodnocená učebnice, která obsahovala dostatečné, uspořádané informace o jiných SKS, obsahovala i dostatečné a uspořádané podněty k rozvoji interkulturních dovedností a přispívala k formování žádoucích postojů k jiným SKS, byla učebnice **výtvarné výchovy**.

¹ Všechny početní údaje uvedené v procentech jsou zaokrouhlené na jedno desetinné místo.

Tabulka č.11

	Informace		Dovednosti		Postoje	
I. stupeň	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	1,4 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	76,4 %	0	87,5 %	0	87,5 %
	1	22,2 %	1	12,5 %	1	12,5 %
	2	0,0 %	2	0,0 %	2	0,0 %
II. stupeň	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	1,2 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	57,4 %	0	80,5 %	0	84,2 %
	1	40,2 %	1	18,3 %	1	14,6 %
	2	1,2 %	2	1,2 %	2	1,2 %
Český jazyk a literatura	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	1,0 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	72,0 %	0	83,0 %	0	86,0 %
	1	27,0 %	1	17,0 %	1	14,0 %
	2	0,0 %	2	0,0 %	2	0,0 %
Dějepis	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	0,0 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	20,0 %	0	70,0 %	0	70,0 %
	1	80,0 %	1	30,0 %	1	30,0 %
	2	0,0 %	2	0,0 %	2	0,0 %
Zeměpis	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	0,0 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	50,0 %	0	80,0 %	0	90,0 %
	1	50,0 %	1	20,0 %	1	10,0 %
	2	0,0 %	2	0,0 %	2	0,0 %
Prvouka a vlastivěda	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	0,0 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	80,0 %	0	100,0 %	0	100,0 %
	1	20,0 %	1	0,0 %	1	0,0 %
	2	0,0 %	2	0,0 %	2	0,0 %
Občanská výchova	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	8,3 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	25,0 %	0	75,0 %	0	75,0 %
	1	66,7 %	1	25,0 %	1	25,0 %
	2	0,0 %	2	0,0 %	2	0,0 %
Rodinná výchova	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	0,0 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	100,0 %	0	100,0 %	0	100,0 %
	1	0,0 %	1	0,0 %	1	0,0 %
	2	0,0 %	2	0,0 %	2	0,0 %
Hudební výchova	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	0,0 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	80,0 %	0	90,0 %	0	100,0 %
	1	20,0 %	1	10,0 %	1	0,0 %
	2	0,0 %	2	0,0 %	2	0,0 %
Výtvarná výchova a pracovní činnosti	-2	0,0 %	-2	0,0 %	-2	0,0 %
	-1	0,0 %	-1	0,0 %	-1	0,0 %
	0	80,0 %	0	80,0 %	0	80,0 %
	1	0,0 %	1	0,0 %	1	0,0 %
	2	20,0 %	2	20,0 %	2	20,0 %

D. Hodnocení interkulturně vzdělávacích prvků o sociokulturních skupinách relevantních pro aktuální potřeby IKV

V **tabulce č. 12** byly hodnoceny interkulturně vzdělávací prvky o sociokulturních skupinách, které žily a žijí na území našeho státu a které se vyskytovaly v hodnocených učebnicích.

Národnostní skupiny:

Nejvíce informací bylo nalezeno v hodnocených učebnicích o sociokulturní skupině **Židé**. Především v předmětech dějepis, občanská výchova, zeměpis, český jazyk a literatura. Přesto jde především o nahodilé, neuspořádané a neúplné informace. Celkem 90 % učebnic dějepis seznamovalo s tématy z židovských dějin, obsahovalo však informace nahodilé, neuspořádané, neúplné. Alespoň 20 % učebnic obsahovalo nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s touto sociokulturní skupinou, 20 % učebnic přispívalo k formování žádoucích postojů k této SKS. Celkem 58 % učebnic občanské výchovy seznamovalo s židovskou tematikou, obsahovalo však informace nahodilé, neuspořádané, neúplné. Témata z židovské historie a kultury byla zpracována v rámci kapitol o soužití s jinými kulturami, o národnostních menšinách, antisemitismu, holocaustu a lidských právech, o náboženství. Alespoň 17 % učebnic obsahovalo nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s touto sociokulturní skupinou, 17 % učebnic přispívalo k formování žádoucích postojů k této SKS. Celkem polovina učebnic dějepis se zabývala sociokulturní skupinou **Němců** a tematikou česko-německých vztahů, tyto učebnice obsahovaly však informace nahodilé, neuspořádané, neúplné. Alespoň 10 % učebnic obsahovalo nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s touto sociokulturní skupinou, 30 % učebnic přispívalo k formování žádoucích postojů k této SKS. Celkem 10 % učebnic dějepis seznamovalo s tematikou z **romské** historie, obsahovalo však informace nahodilé, neuspořádané, neúplné. Učebnice obsahovaly pouze stručné informace o romském holocaustu za II. světové války. Romským dějinám se žádná z knih dále nevěnovala. V některých textech byl používán termín Cikán namísto Rom.

Učebnice neobsahovaly podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s touto sociokulturní skupinou. Učebnice nepřispívaly k formování žádoucích postojů k této SKS. Celkem 7,8 % učebnic českého jazyka a literatury seznamovalo s romskou kulturou, obsahovalo však informace nahodilé, neuspořádané, neúplné. Šest učebnic literatury se věnovalo romské lidové i autorské tvorbě.

Celkem 50 % učebnic občanské výchovy seznamovalo s touto sociokulturní skupinou, obsahovalo však informace nahodilé, neuspořádané, neúplné. Interkulturně vzdělávací prvky o sociokulturní skupině Romů se vyskytovaly v rámci kapitol o soužití s jinými kulturami a menšinami, o národnostních menšinách, o lidských právech, o rasismu, rasové diskriminaci a holocaustu. Jedna z učebnic poskytovala stručné informace o vybraných romských osobnostech současnosti. Opět se v několika textech objevoval termín Cikán. Pouze 8,3 % učebnic obsahovalo nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s touto SKS, 17 % učebnic přispívalo k formování žádoucích postojů k této SKS.

V hodnocených učebnicích nebyly vůbec nalezeny či se vyskytovaly pouze v nepatrném množství interkulturně vzdělávací prvky o dalších národnostních skupinách žijících na území ČR (**Poláci, Maďaři, Rusíni, Vietnamci, atd.**).

Náboženské:

Nahodilé, neuspořádané, neúplné informace o **judaismu, křesťanství** a v menším množství i o **islámu a jiných** skupinách se opět vyskytovaly v předmětech dějepis, občanská výchova, zeměpis

a v literatuře. Jen malá část učebnic těchto předmětů však obsahovala nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s těmito SKS. Jen malá část učebnic přispívala k formování žádoucích postojů k těmto SKS. Interkulturně vzdělávací prvky o dalších náboženských skupinách nebyly v hodnocených učebnicích nalezeny.

Socioekonomické a definované na základě sexuální orientace:

Nahodilé, neuspořádané, neúplné informace o těchto skupinách se vyskytovaly v učebnicích zeměpisu, občanské výchovy a rodinné výchovy. V 1,3 % učebnic literatury se vyskytovaly nahodilé, neuspořádané, neúplné informace sociokulturní skupině **uprchlíků a imigrantů**. Stejně procento učebnic přispívalo k formování žádoucích postojů k této SKS a obsahovalo i nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s touto SKS. Učebnice pro rodinnou výchovu a občanskou výchovu přispívaly k formování žádoucích postojů k sociokulturní skupině **zdravotně postižených** (celkem 20 % učebnic) a sociokulturní skupině **definované na základě sexuální orientace** (celkem 40% učebnic), obsahovaly i nahodilé, neuspořádané, neúplné podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s těmito SKS. Opět nebyla celá řada socioekonomických skupin v učebnicích zastoupena.

Kulturní:

Nahodilé, neuspořádané, neúplné informace o skupině **severo- a jihoamerických Indiánů**, ale i o **Afričanech** a **Afroameričanech** se vyskytovaly v učebnicích dějepisu, zeměpisu a literatury.

Procento informací o těchto skupinách převyšovalo např. procento informací o Romech, v rámci literatury se informace o Indiánech vyskytovaly nejčastěji. Jen malá část učebnic těchto předmětů však přispívala k formování žádoucích postojů k těmto SKS a obsahovala neuspořádané a nahodilé podněty k rozvoji interkulturních dovedností studentů v oblasti soužití s kulturními skupinami. Jedna z učebnic výtvarné výchovy, která zpracovávala tematiku sociokulturní skupiny **Japonců**, obsahovala dostatečné, uspořádané informace o této SKS, obsahovala dostatečné a uspořádané podněty k rozvoji interkulturních dovedností a systematicky vedla k formování žádoucích postojů k této SKS. Tato učebnice je součástí ucelené řady, která obsahuje interkulturní prvky i o jiných SKS. Interkulturně vzdělávací prvky z oblasti dalších kulturních skupin nebyly nalezeny.

Interkulturně vzdělávací prvky, které se vyskytovaly v hodnocených učebnicích, měly převážně charakter nahodilých, neúplných a neuspořádaných informací. Byly zaměřeny především na historii, minulost, neposkytovaly podněty a informace o současné problematice soužití různých sociokulturních skupin, o různém úhlu pohledu na život jiných sociokulturních skupin, o různém úhlu pohledu na některé historické konflikty a jejich řešení atd.

V učebnicích byly ve velmi malém množství zastoupeny interkulturně vzdělávací prvky z oblasti dalších sociokulturních skupin, např. o dalších národnostních, náboženských skupinách a sektách, o alternativních skupinách, extremistických skupinách, skupině handicapovaných, drogově závislých, nemocných AIDS, bezdomovců, starých lidí, atd.

Tabulka č.12

Sociokulturní skupiny		Český jazyk	Dějepis	Zeměpis	Prvouka a vlastivěda	Občanská výchova	Rodinná výchova	Hudební výchova	Výtvarná výchova a prac. činnosti
Národnostní	Němci								
	informace	3,8 %	50,0 %	20,0 %	8,3 %	25,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	dovednosti	1,3 %	10,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	0,0 %	30,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Vietnamci								
	informace	2,6 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	dovednosti	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Romové								
	informace	7,8 %	10,0 %	30,0 %	8,3 %	50,0 %	0,0 %	4,5 %	0,0 %
	dovednosti	7,8 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	4,5 %	0,0 %
	postoje	6,4 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	17,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Židé								
	informace	13,0 %	90,0 %	30,0 %	17,0 %	58,0 %	0,0 %	4,5 %	0,0 %
	dovednosti	7,7 %	20,0 %	0,0 %	0,0 %	17,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	7,7 %	20,0 %	0,0 %	8,3 %	17,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Jiné								
	informace	3,8 %	0,0 %	20,0 %	8,3 %	8,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
dovednosti	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	
postoje	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	
Náboženské	Judaismus								
	informace	13,0%	90,0 %	30,0 %	17,0 %	58,0 %	0,0 %	4,5 %	0,0 %
	dovednosti	7,7 %	20,0 %	0,0 %	0,0 %	17,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	7,7 %	20,0 %	0,0 %	8,3 %	17,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Islám								
	informace	1,3 %	40,0 %	40,0 %	8,3 %	25,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	dovednosti	1,3 %	20,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	1,3 %	20,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Křesťanství								
	informace	7,7 %	50,0 %	30,0 %	8,3 %	50,0 %	0,0 %	100,0 %	0,0 %
	dovednosti	2,0 %	10,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	50,0 %	0,0 %
	postoje	2,0 %	20,0 %	0,0 %	0,0 %	17,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Jiné (hinduis., budhis. aj.)									
informace	0,0 %	20,0 %	30,0 %	0,0 %	25,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	
dovednosti	0,0 %	10,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	
postoje	0,0 %	10,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	
Socioekonomické	Uprchlíci, imigranti								
	informace	1,3 %	0,0 %	30,0 %	0,0 %	33,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	dovednosti	1,3 %	0,0 %	10,0 %	0,0 %	8,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	1,3 %	0,0 %	10,0 %	0,0 %	17,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Jiné (bezdomovci, zdrav. postiž.)								
	informace	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	40,0 %	0,0 %	0,0 %
dovednosti	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %	0,0 %	0,0 %	
postoje	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	20,0 %	0,0 %	0,0 %	
Def. na základě sexuální orientace	informace	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	60,0 %	0,0 %	0,0 %
	dovednosti	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	20,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	8,3 %	40,0 %	0,0 %	0,0 %
Kulturní	Severo- a jihoamer. Indiáni								
	informace	14,0 %	40,0 %	30,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	dovednosti	6,4 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	9,0 %	30,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Afričané a Afroameričané								
	informace	6,4 %	20,0 %	30,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	4,5 %	0,0 %
	dovednosti	2,6 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	postoje	2,6 %	10,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Jiné								
	informace	5,0 %	0,0 %	30,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %
dovednosti	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %	
postoje	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %	

VI. PŘÍLOHY:

Příloha 1: Seznam analyzovaných učebnic

1. Augusta, P.: Dějiny novověku I. díl. Praha, SPL – Práce 1996.
2. Augusta, P.: Dějiny novověku II. díl. Praha, SPL – Práce 1997.
3. Augusta, P.: Dějiny pravěku a starověkého orientu. Praha, SPL – Práce 1994.
4. Augusta, P.: Dějiny starověkého Řecka a Říma. Praha, SPL – Práce 1994.
5. Baťková, B.: Čítanka pro zvidavé. Olomouc, Prodos 1994.
6. Bílý, J.: Čítanka k občanské výchově (Člověk v dějinách státu). Praha, Fortuna 1995.
7. Brabcová, R.: Čeština pro 6. roč., díl A. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
8. Brabcová, R.: Čeština pro 6. roč., díl B. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
9. Brabcová, R.: Čeština pro 6. roč., pracovní sešit. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
10. Bral, R.: Zeměpis pro 8. ročník. Česká republika. Morava a Slezsko. Praha, SPN 1995.
11. Braun, R.: Zeměpis pro 9. ročník, Praha, SPN a.s., 1995.
12. Brinke, J.: Zeměpis světadílů, oceánů a Ruska pro 6. a 7. ročník ZŠ. Fortuna, Praha 1997.
13. Brukner, J.: Čítanka pro 2. ročník. Praha, SPN 1996.
14. Brukner, J.: Čítanka pro 3. ročník. Praha, SPN 1997.
15. Brukner, J.: Čítanka pro 4. ročník. Praha, SPN 1997.
16. Brukner, J.: Čítanka pro 5. ročník. Praha, SPN 1997.
17. Brukner, J.: Čtení na prázdniny. Praha, Scientia 1993.
18. Brychtová, Š.: Zeměpis pro 6. a 7. ročník – planeta Země. Praha, Fortuna 1997.
19. Budík, J.: Hudební výchova pro 2. roč. ZŠ. Praha, Fortuna 1995.
20. Budík, J.: Hudební výchova pro 3. roč. ZŠ. Praha, Fortuna 1995.
21. Budík, J.: Hudební výchova pro 4. roč. ZŠ. Praha, Fortuna 1995.
22. Čeňková, J.: Čítanka pro 3. ročník. Úvaly u Prahy, Jinan 1995.
23. Čeňková, J.: Čítanka pro 6. ročník ZŠ. Praha, Fortuna 1997.
24. Čeňková, J.: Čítanka pro 8. roč. Praha, Fortuna 1998.
25. Čeňková, J.: Čítanka pro 9. roč. Úvaly u Prahy, Jinan 1996.
26. Danielovská, V.: Člověk a jeho svět. Praha, Pansofia 1995.
27. Danielovská, V.: Vlastivěda pro 4. a 5. ročník. Praha, Fortuna 1998.
28. Danielovská, V.: Vlastivěda pro 4. ročník ZŠ. Praha, Fortuna 1993.
29. Dejmalová, K.: Čas pohádek a pověstí – antologie I. Pověsti, folklórní pohádky pro I. st. Úvaly u Prahy, Jinan 1996.
30. Dejmalová, K.: Čítanka pro 4. ročník. Úvaly u Prahy, Jinan 1994.
31. Dejmalová, K.: Jak to v životě chodí – antologie II. Úvaly u Prahy, Jinan 1996.
32. Demek, J.: Zeměpis pro 6. a 7. ročník – Planeta Země a její krajiny. Praha, SPN 1997.
33. Demek, J.: Zeměpis pro 6. až 7. ročník, zeměpis světadílů, Praha, SPN 1998.
34. Doskočilová, H.: Čítanka 3, Praha, Scientia, 1995.
35. Dudák, V. – Adamová, Z.: Občanská výchova pro 6. ročník. Praha, SPN 1999.
36. Dudák, V. – Adamová, Z.: Občanská výchova pro 7. ročník. Praha, SPN 1999.
37. Dudák, V. – Adamová, Z.: Občanská výchova pro 8. ročník. Praha, SPN 1999.
38. Dudák, V. – Adamová, Z.: Občanská výchova pro 9. ročník. Praha, SPN 1999.
39. Dvořáková, H.: Výtvarná výchova (pro 1.–3. ročník). Havlíčkův Brod, Tobiáš 1996.
40. Dvořáková, Z.: Český jazyk pro 5. roč. Praha, SPN 1996.
41. Dvořáková, Z.: Český jazyk pro 2. roč. Praha, SPN 1994.
42. Dvořáková, Z.: Český jazyk pro 2. roč. Praha, SPN 1997
43. Dvořáková, Z.: Český jazyk pro 3. roč. Praha, SPN 1997.
44. Fialová, Z.: Čítanka s liter. výchovou pro 4. a 5. roč. Praha, Moby Dick 1997.

45. Fialová, Z. – Podzimek, J.: Čítanka s literární výchovou 6. Praha, Moby Dick 1998.
46. Fischerová, D.: Občanská výchova pro 6.–9. ročník, díl 1. Praha, Vyšehrad 1997.
47. Fischerová, D.: Občanská výchova pro 6.–9. ročník, díl 2. Praha, Vyšehrad 1997.
48. Fischerová, D.: Občanská výchova pro 6.–9. ročník, díl 3. Praha, Vyšehrad 1997.
49. Hájková, E.: Český jazyk pro 2. roč. SPN Praha 1996.
50. Hájková, E.: Čeština pro 2. roč ZŠ, díl A. Úvaly u Prahy, Jinan 1995.
51. Hájková, E.: Čeština pro 2. roč ZŠ, díl B. Úvaly u Prahy, Jinan 1995.
52. Hájková, E.: Čeština pro 2. roč ZŠ, prac. sešit. Úvaly u Prahy, Jinan 1995.
53. Hájková, E.: Čeština pro 3. roč. ZŠ, díl A. Úvaly u Prahy, Jinan 1995.
54. Hájková, E.: Čeština pro 3. roč. ZŠ, díl B. Úvaly u Prahy, Jinan 1995.
55. Hájková, E.: Čeština pro 3. roč. ZŠ, prac. sešit. Úvaly u Prahy, Jinan 1995.
56. Hájková, E.: Čeština pro 5. roč., díl A. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
57. Hájková, E.: Čeština pro 5. roč., díl B. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
58. Hájková, E.: Čeština pro 5. roč., prac. sešit. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
59. Hájková, E.: Čeština pro 7. roč., díl A. Úvaly u Prahy, Jinan 1994.
60. Hájková, E.: Čeština pro 7. roč., díl B. Úvaly u Prahy, Jinan 1994.
61. Hájková, E.: Čeština pro 7. roč., prac. sešit. Úvaly u Prahy, Jinan 1994.
62. Hanzová, H.: Čítanka pro 7. roč. ZŠ a sekundu víceletých gymnázií. Havlíčkův Brod, Fragment 1998.
63. Havlová, I.: Čeština pro 8. roč., díl A. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
64. Havlová, I.: Čeština pro 8. roč., díl B. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
65. Havlová, I.: Čeština pro 8. roč., prac. sešit. Úvaly u Prahy, Jinan 1993.
66. Herden, J.: My pozor dáme a nejen posloucháme II. (pro II. st. a gymnázia). Praha, Scientia 1996.
67. Herden, J.: My pozor dáme a posloucháme I. (pro I. st.). Praha, Scientia 1994.
68. Holeček, M.: Zeměpis pro 8. až 9. ročník Česká republika. Praha, Fortuna 1997.
69. Houška, T.: Zpěvník. Praha, T. Houška 1995.
70. Hrabáková, J.: Čítanka pro 7. roč. ZŠ Úvaly u Prahy, Jinan 1994.
71. Hrabáková, J.: Pohádky, báje a mýty. Praha, Scientia 1993.
72. Hrabáková, J. – Stejskalová, A.: Čítanka pro 6. ročník. Úvaly u Prahy, Jinan 1995.
73. Hrachovcová, M.: Občanská výchova pro 9. ročník. Olomouc, Nakl. Olomouc 2000.
74. Chalupa, P.: Lidé a jejich svět (hospodářský zeměpis pro ZŠ). Praha, Prospektrum 1994.
75. Chalupa, P.: Vlastivěda pro 5. ročník ZŠ. Praha, SPN 1996
76. Charalambidis, A.: Hudební výchova pro 6. ročník ZŠ. Praha, SPN.
77. Charalambidis, A.: Hudební výchova pro 7. ročník ZŠ. Praha, SPN.
78. Charalambidis, A.: Hudební výchova pro 8. ročník ZŠ. Praha, SPN.
79. Charalambidis, A.: Hudební výchova pro 9. ročník ZŠ. Praha, SPN.
80. Jánský, P.: Já, písnička I. (pro 1.–4. roč.). Cheb, Music Cheb 1994.
81. Jánský, P.: Já, písnička II. (pro 5.–9. roč.). Cheb, Music Cheb 1995.
82. Jožčík, J.: Dějepis – nová doba 3. Praha, SPL – Práce 1993.
83. Jůzlová, Z.: Čítanka plná humoru. Liberec, Dialog 1997.
84. Karpetová, B.: Nenuda – Jak si hrají v Japonsku. Praha, Prostor 2000.
85. Kašparová, Z.: Sám sebou I. Praha, T. Houška 1995.
86. Kašparová, Z.: Sám sebou III. Praha, T. Houška 1996.
87. Kociánová, L.: Praktické činnosti (pro I. stupeň). Praha, Fortuna 1997.
88. Kvasničková, D.: Prvouka 1. díl. Praha, Fortuna 1993.
89. Kvasničková, D.: Prvouka 2. díl. Praha, Fortuna 1993.
90. Linc, V.: Pojdme si číst. Praha, Fortuna 1998.
91. Linc, V.: Čtení pro malé školáky. Praha, Fortuna 1998.
92. Linc, V.: Veselá abeceda. Praha, Fortuna 1998.

93. Lišková, M. – Hurník, L.: Hudební výchova pro 1. ročník ZŠ. Praha, SPN.
94. Lišková, M. – Hurník, L.: Hudební výchova pro 2. ročník ZŠ. Praha, SPN.
95. Lišková, M. – Hurník, L.: Hudební výchova pro 3. ročník ZŠ. Praha, SPN.
96. Lišková, M. – Hurník, L.: Hudební výchova pro 4. ročník ZŠ. Praha, SPN.
97. Lišková, M. – Hurník, L.: Hudební výchova pro 5. ročník ZŠ. Praha, SPN.
98. Lorenc, P.: Lidé na živé planetě (socioekonomický zeměpis). Praha, Moby Dick 1998.
99. Marhounová, J.: Základy rodinného života II. pro 8. až 9. ročník. Praha, Fortuna 1992.
100. Měchura, R.: Český jazyk pro 4. ročník. Všeň, Alter 1997.
101. Měchurová, A.: Čítanka pro 3. ročník ZŠ. Praha, Fortuna 1998.
102. Měchurová, A.: Čítanka pro 5. ročník ZŠ. Praha, Fortuna 1997.
103. Měchurová, A.: Čítanka pro 6. ročník ZŠ a primu víceletého gymnázia. Havlíčkův Brod, Fragment 1998.
104. Mihule, J.: Hudební výchova pro 6. roč. ZŠ. Praha, Fortuna 1995.
105. Mihule, J.: Hudební výchova pro 7. roč. ZŠ. Praha, Fortuna 1995.
106. Mihule, J.: Hudební výchova pro 8. roč. ZŠ. Praha, Fortuna 1995.
107. Mihule, J.: Hudební výchova pro 9. roč. ZŠ. Praha, Fortuna 1995.
108. Michovský, E.: Dějepis 1. Praha, SPN 1991.
109. Michovský, E.: Dějepis 2. Praha, SPN 1991.
110. Mikulenková, H.: Český jazyk 1. díl. Olomouc, Prodos 1997.
111. Mikulenková, H.: Český jazyk 2. díl. Olomouc, Prodos 1997.
112. Mikulenková, H.: Český jazyk pro 3. roč. Olomouc, Prodos 1997.
113. Narádová, E.: Rodinná výchova pro 6. až 9. ročník – zdravý životní styl I. Praha, Fortuna 2000.
114. Narádová, E.: Rodinná výchova pro 6. až 9. ročník – zdravý životní styl II. Praha, Fortuna 2000.
115. Nováková, Z.: Čítanka 2. Všeň, Alter 1994.
116. Petráňová, L.: Lidé v dějinách 2/1, středověk. Praha, Fortuna 1996.
117. Petráňová, L.: Lidé v dějinách 2/2, novověk. Praha, Fortuna 1996.
118. Pokorná, H.: Čítanka pro 8. roč. Úvaly u Prahy, Jinan 1994.
119. Pokorný, J.: Dějepis - Nová doba 1. Praha, SPL – Práce 1993.
120. Polanská, J.: Veselá písmenka První čtení, Praha, Fortuna 1993.
121. Rajmon, R.: Hudební výchova pro 5. roč. ZŠ. Praha, Fortuna 1995.
122. Rezutková, H.: Cestička do školy I. Všeň, Alter 1995.
123. Rezutková, H.: Cestička do školy I. Všeň, Alter 1996.
124. Rezutková, H.: Cestička do školy II. Všeň, Alter 1995.
125. Rezutková, H.: Cestička do školy II. Všeň, Alter 1996.
126. Rufertová, H.: Prostředí mého života Praha, Pansofia 1996.
127. Souček, J.: Čítanka pro 9. roč. ZŠ. Praha, SPN 1998.
128. Soukal, J.: Čítanka pro 7. roč. ZŠ. Praha, SPN 1997.
129. Soukal, J.: Čítanka pro 8. roč. ZŠ. Praha, SPN 1996.
130. Soukal, J.: Čítanka pro 6. roč. ZŠ, Praha, SPN 1995.
131. Styblík, V.: Český jazyk pro 9. roč. a vícelet. gym. Praha, SPN 1996.
132. Styblík, V.: Český jazyk pro 4. roč. ZŠ. Praha, SPN 2000.
133. Styblík, V.: Český jazyk pro 6. roč. a vícelet. gym. Praha, SPN 1999.
134. Styblík, V.: Český jazyk pro 7. roč. a vícelet. gym. Praha, SPN 1997.
135. Styblík, V.: Český jazyk pro 8. roč. a vícelet. gym. Praha, SPN 1998.
136. Šrut, P.: Otíkova čítanka pro 1. a 2. ročník. Olomouc, Prodos 1994.
137. Šrut, P.; Lukešová, B.: Čítanka pro 6. ročník ZŠ, Praha, Scientia 1998.
138. Štěpán, L.: Čítanka plná humoru. Liberec, Dialog 1998.
139. Štěpán, L.: Čítanka plná pokladů 2. Liberec, Dialog 2000.

140. Štěpán, L.: Čítanka plná pokladů 4. Liberec, Dialog 2000
141. Štěpán, L. – Richter, V.: Čítanka plná humoru pro 6. ročník. 1. vyd. Liberec, Dialog 1999.
142. Toman, J.: Čtení pro radost. Praha, Fortuna 1994.
143. Valenta, M.: Občanská nauka pro 6. ročník. Praha, SPL – Práce 1996.
144. Valenta, M.: Občanská nauka pro 7. ročník. Praha, SPL – Práce 1996.
145. Valenta, M.: Občanská nauka pro 8. ročník. Praha, SPL – Práce 1996.
146. Vošahlíková, P.: Dějepis – Nová doba 2, Praha. SPL – Práce 1996.
147. Vrbová, H.: Slabikář. Praha, Fortuna 1993.
148. Zhoř, I.: Výtvarná výchova v projektech I. Havlíčkův Brod, Tobiáš 1995.
149. Zhoř, I.: Výtvarná výchova v projektech II. Havlíčkův Brod, Tobiáš 1995.
150. Zwettler, O.: Vlastivěda pro 4. ročník. ZŠ. Praha, SPN 1997.
151. Žáček, J. : Slabikář. Praha, Všeň, Alter 1992.
152. Žáček, J. : Malý čtenář. Všeň, Alter 1992.
153. Žitná, Z. : Čítanka pro 5. ročník. Úvaly u Prahy, Jinan 1994.
154. Žitná, Z.: Malý čtenář pro Otu. Úvaly u Prahy, Jinan 1996.

Příloha 2:

F. Interkulturní výchova

1. Charakteristika tématu

Současná česká společnost se stále více stává místem setkávání různých sociokulturních skupin: etnických, náboženských, socioekonomických, národnostních entit a skupin definovaných na základě odlišné sexuální orientace. Kulturní a vzdělávací politika českého státu bere tuto skutečnost jako výzvu k navázání na kulturní pluralismus středoevropského prostoru, v němž spolu po staletí žily různé etnické a náboženské skupiny. Dlouhodobým úkolem je překonávání náboženské, národnostní a rasové netolerance a podpora dialogu různých kultur, světových názorů a životních forem jako jediného možného prostředku jejich života v budoucnosti.

Průřezové téma Interkulturní výchova má v žácích na základě poznání vlastní kultury a porozumění kulturám odlišným rozvíjet smysl pro spravedlnost, toleranci a solidaritu, vést je k chápání a respektování neustále se zvyšující kulturní rozmanitosti a otevírat před nimi cestu k porozumění různým způsobům života, myšlení a vnímání světa. Žáci se musí pomocí vlastních vyjadřovacích prostředků naučit komunikovat a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin. Učí se rozumět jiným kulturním formám a jsou vedeni k tomu, aby si stále více uvědomovali méně nápadné aspekty odlišných kultur. Jejich kritická analýza a pochopení by u žáků měly utvářet motivaci k dalšímu vzdělávání a interkulturním výměnám.

Interkulturní výchovu je zároveň třeba chápat jako proces a nástroj, jenž umožňuje těžit z příležitostí, které skýtají existující společenské odlišnosti. Termín interkulturní výchova též nezbytně obsahuje:

- interakci
- překonávání překážek
- recipocitu
- solidaritu založenou na objektivním hodnocení informací

Interkulturní výchova má připravovat žáky na život v kulturně pluralitní společnosti tak, že je vybaví potřebnými kompetencemi, tedy postoji, dovednostmi a znalostmi:

- má v nich pěstovat *postoje* tolerance, respektu a otevřenosti k odlišným skupinám a životním formám, včetně vědomí potřebnosti osobní angažovanosti;
- má v nich rozvíjet *dovednosti* orientovat se v kulturně pluralitním světě a využívat interkulturní kontakty a dialog k obohacení sebe i druhých;
- má jim poskytnout základní *znalosti* o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti.

2. Přínos tématu k naplňování obecných cílů

Rámcový vzdělávací program definuje několik obecných vzdělávacích cílů základního vzdělávání. Jsou to mimo jiné:

- Vzdělávání směřuje k tomu, aby žák byl schopen žít společně s ostatními lidmi; byl tolerantní a ohleduplný k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám.
- Vzdělávání směřuje k tomu, aby žák projevoval pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací, vnímavost a citlivé vztahy k lidem, svému prostředí i k přírodě.

Zároveň stanovuje obecné kompetence, které si absolventi základního vzdělání musí osvojit. Mezi obecné kompetence kromě dalších patří:

- Komunikovat a žít ve skupině, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých.
- Vyjádřit svůj názor, postoje a motivy jednání, city a prožitky, projevit otevřený vztah k lidem, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých.

Je zřejmé, že těchto vzdělávacích cílů lze dosahovat různými postupy v rámci jednotlivých vzdělávacích oblastí, k čemuž bude zapotřebí odhalit vhodné náměty a metodologické postupy, při kterých se bude moci rozkrýt pluralita mnoha sociokulturních hledisek.

Interkulturní výchova je zároveň nedílnou součástí již zmíněných ostatních průřezových témat. Jedná se především o průřezová témata Výchova demokratického občana, Osobnostní a sociální výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Vyčlenění Interkulturní výchovy má zdůraznit aktuálnost a vzrůstající důležitost tohoto tématu v současném světě.

Některé cíle a kompetence jsou společné pro více průřezových témat :

- Probouzet v žácích zájem o druhé, o okolí, o prostředí, v němž žijí, a podporovat jejich vstřícný a otevřený přístup k dění kolem nich.
- Vést žáky k tomu, aby dokázali jednat na základě principů spravedlnosti, tolerance, solidarity, úcty k druhému a pomoci slabším a aby také uměli přijímat handicap druhých.

3. Cíle tématu

3.1 Obecné

- Vypěstovat v žákovi vstřícný postoj k sociokulturním odlišnostem
- Naučit žáka přispívat k rozvoji sociokulturně pluralitní společnosti.
- Naučit žáka orientovat se v sociokulturně pluralitní společnosti a rozumět jí.

3.2 Konkrétní

- Naučit žáka reflektovat vlastní sociokulturní zázemí.
- Naučit žáka reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je.
- Naučit žáka komunikovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin
- Naučit žáka spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin.
- Naučit žáka vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli zdroj konfliktu.

4. Obsah tématu

Obsah tématu jednoznačně vymezují výše uvedené obecné a konkrétní cíle. Zároveň je dán obecnými cíli výchovy a vzdělávání realizovaných prakticky v jakékoliv fázi života.

Podle Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR, přijatého Vládou ČR v únoru 2001 se má vzdělávací soustava zaměřovat na plnění následujících cílů:

- Rozvíjet lidskou individualitu
- Zprostředkovávat historicky vzniklou kulturu společnosti
- Ochraňovat životní prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti
- Posilovat soudržnost společnosti
- Podporovat demokracii a občanskou společnost
- Vychovávat k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti
- Zvyšovat konkurenceschopnost ekonomiky a prosperity
- Zvyšovat zaměstnatelnost

Má-li být absolvent základní školy schopen nekonfliktně žít a orientovat se v sociokulturně pluralitní společnosti, musí být schopen reflektovat vlastní sociokulturní zázemí. Sebereflexe obnáší i porozumění hodnotám, postojům a významům, které absolvent reprezentuje a uznává, i uvědomění, jež s sebou zakotvení v konkrétním kulturním a společenském kontextu přináší.

Žák se musí naučit nekonfliktně setkávat se vším, co jej přesahuje, vnímat a přijímat odlišnosti a snažit se jim porozumět. Musí se naučit klást otázky, které mu pomohou neznámé poznat a uchopit. Musí být schopen empatie, nahlížet svět z hlediska odlišných pohledů, názorů, postojů a významů, neznamená to však, že musí odlišné kulturní vzorce nekriticky přijmout za své. Musí být schopen podrobovat vlastní zjištění kritickému hodnocení, ověřovat si vlastní i cizí hypotézy v praxi, kriticky se stavět ke generalizujícím soudům, které se snaží zobecňovat jednotlivé lidské zkušenosti.

Žák nesmí selhávat při setkáních s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, musí s nimi umět komunikovat, spolupracovat a žít. Získávání interkulturních kompetencí se stává jak individuální potřebou, tak potřebou společenskou. Absolventi ZŠ musí během své školní docházky získat kompetence, které jim umožní žít plnohodnotný život v kulturně pluralitním světě.

5. Předpokládané kompetence

Postoje

- žák respektuje různé aspekty a projevy odlišných sociokulturních vzorců
- žák považuje za užitečné aktivně se zapojit do potírání projevů intolerance a diskriminace
- žák považuje za samozřejmé podílet se na přiměřeném a spravedlivém řešení konfliktů vzniklých na základě sociokulturní odlišnosti

Dovednosti a schopnosti

- žák dokáže přispívat k nekonfliktnímu soužití různých sociokulturních skupin v prostředí občanské společnosti
- žák dokáže čelit projevům intolerance a diskriminace

Znalosti a porozumění

- žák rozumí historickému zakotvení vlastní sociokulturní skupiny
- žák rozumí historickému zakotvení různých sociokulturních skupin žijících v regionu, v ČR, v Evropě a ve světě
- žák ví, jak sociokulturní zázemí posiluje a omezuje identitu jedince
- žák je schopen rozpoznat, analyzovat a kriticky hodnotit různé aspekty a projevy odlišných sociokulturních vzorců
- žák zná fyzické, společenské a psychické potřeby, které jsou společné všem lidem
- žák zná způsoby, kterými se lidská společenství různých typů vztahují k těmto základním potřebám

6. Možné formy a metody realizace tématu

V následující tabulce jsou vyznačeny ty vzdělávací oblasti, ve kterých by měli žáci získávat očekávané kompetence. Vhodný způsob a metody jejich získávání se budou lišit podle místních podmínek, a proto je odpovědnost za jejich volbu plně přenesena na pracovníky školy.

	Jazyk a jazyková komunikace	Matematika a její aplikace	Informační a komunikační technologie	Člověk a jeho svět	Člověk a společnost	Člověk a příroda	Umění a kultura	Člověk a zdraví	Člověk a svět práce
Postoje									
☐ Žák respektuje různé aspekty a projevy odlišných sociokulturních vzorců	x	x	x	x	x	x	x	x	x
☐ Žák považuje za užitečné aktivně se zapojit do potírání projevů intolerance a diskriminace	x	x	x	x	x	x	x	x	x
☐ Žák považuje za samozřejmé podílet se na přiměřeném a spravedlivém řešení konfliktů vzniklých na základě sociokulturní odlišnosti	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Dovednosti a schopnosti									
☐ Žák dokáže přispívat k nekonfliktnímu soužití různých sociokulturních skupin v prostředí občanské společnosti	x			x	x		x		
☐ Žák dokáže čelit projevům intolerance a diskriminace	x			x	x				
Znalosti a porozumění									
☐ Žák rozumí historickému zakotvení vlastní sociokulturní skupiny	x			x	x		x	x	x
☐ Žák rozumí historickému zakotvení různých sociokulturních skupin žijících v regionu, v ČR, v Evropě a ve světě	x			x	x		x	x	x
☐ Žák ví, jak sociokulturní zázemí posiluje a omezuje identitu jedince	x			x	x		x	x	x
☐ Žák je schopen rozpoznat, analyzovat a kriticky hodnotit různé aspekty a projevy odlišných sociokulturních vzorců		x		x		x			
☐ Žák zná fyzické, společenské a psychické potřeby, které jsou společné všem lidem				x	x	x	x	x	
☐ Žák zná způsoby, kterými se lidská společenství různých typů vztahují k těmto základním potřebám				x	x	x	x	x	x

Uvedené kompetence mohou žáci získávat mnoha metodami. Volba vhodné metodiky se bude v jednotlivých školách a třídách lišit. Učitelé a celé vedení školy musí být schopni aplikovat vhodné metody, které vedou k naplňování stanovených cílů, respektive získání požadovaných kompetencí.

V rámci tématu Interkulturní výchova lze použít formy a metody vzdělávání navrhované v ostatních průřezových tématech: výklad, vizualizovanou přednášku, samostudium, práci informačními technologiemi, projektové vyučování, skupinové vyučování, diskusní metody, brainstorming, simulační hry, hraní rolí, výchovnou dramaturgii, metody kritického myšlení, výtvarné a pracovní činnosti atd.

7. Podmínky pro realizaci tématu

K naplňování cílů tématu Interkulturní výchova nemůže docházet pouze ve vyučovacích hodinách, musí být promítnuto do veškerého chodu školy. Na každé ze škol je, aby si její zaměstnanci odpověděli na aktuální otázky např.: Jak jsme úspěšní při zabezpečování rovného přístupu ke vzdělávání? Dokážeme reagovat na rasově motivované konflikty a jiné projevy intolerance mezi žáky a vhodně je řešit? Nejsou naši žáci xenofobní? Dokáží naši žáci spolupracovat s lidmi různých rasových, sociálních, náboženských, etnických, věkových nebo rodových příslušností? Na základě nalezených odpovědí a pojmenování příčin existujících problémů je možné začít zlepšovat vlastní chod školy.

Nutnou podmínkou pro realizaci tohoto průřezového tématu je vytvoření školního vzdělávacího programu (ŠVP), který jasně definuje v jakých oblastech základního vzdělávání budou žáci výše uvedené kompetence systematicky získávat a jakým způsobem budou konkrétně naplňovány cíle průřezového tématu Interkulturní výchova. Na tvorbě školního vzdělávacího programu se musí aktivně podílet celý učitelský sbor. Musí s ním být seznámena rodičovská veřejnost a na základě zpracování připomínek z otevřené diskuse by měl být tento dokument přijat radou školy.

Samotné vymezení obsahu vzdělávání však nestačí. Rozhodující roli vždy bude mít učitel. Ten musí být dobře odborně připraven. Musí mít kompetence, jež mu umožní zařadit interkulturní výchovu do vyučování a přizpůsobit její obsah aktuálním místním i celospolečenským tématům. Učitelé musí své žáky znát a chápat, z jakých sociokulturních skupin pocházejí. Svou nezastupitelnou roli sehraje i vedení školy, které musí být schopno učitele při jejich práci dostatečně motivovat a vést, systematicky monitorovat výsledky jejich práce, hodnotit je a pracovat na jejich zlepšování. Vedení školy musí být schopno zajistit odborný růst všech zaměstnanců školy.

Školy se také musí otevřít svému okolí, a to jak v době vyučování, tak mimo něj. Žáci a jejich učitelé se musí naučit vyhledávat a využívat příležitosti k setkávání se s příslušníky jiných sociokulturních skupin, ať již přímo ve školách či mimo ně. Poznáním odlišných kultur a následným pochopením vlastní kultury začíná cesta k toleranci, vzájemnému porozumění, respektu, uznání a k vědomí, že odlišnosti obohacují.

Vypracovali: Pavel Barša, Magda Grillová, Tomáš Hirt, Veronika Kamenická, Petr Kostohryz, Martina Vaněčková, Petr Vrzáček

Text dále připomínkovali: Jan Gorenčík, Ondřej Hausenblas, Hana Košťálová, Kateřina Schmidová